

☺ Setkání s ...

Autoritářské svědomí je hlas zvnitřně vnější autority, rodičů, státu, církve nebo kohokoli jiného, kdo je v určité kultuře autoritou. Zákony a sankce vnější autority se stávají součástí člověka samého a místo pocitu odpovědnosti vůči něčemu vně sebe cítí člověk odpovědnost vůči něčemu uvnitř sebe, vůči svému svědomí. Svědomí je účinnějším regulátorem chování než strach před vnějšími autoritami; před vnější autoritou může člověk utéci, sobě samému však utéci nemůže, právě tak jako nemůže utéci před zvnitřněnou autoritou, která se stala součástí jeho bytí. Autoritářské svědomí je to, co Freud popsal jako nad-já (superego); ale jak ukáží později, je jen jednou formou svědomí nebo snad předběžné stadium ve vývoji svědomí. Zatímco autoritářské svědomí se liší od strachu před trestem a nadějí na odměnu (vztah k autoritě se *zvnitřnil*), neliší se mnoho v jiných zásadních ohledech. Nejdůležitějším bodem podobnosti je skutečnost, že předpisy autoritářského svědomí nejsou podmínovány vlastním úsudkem o *hodnotě*, ale výlučně faktem, že jeho příkazy a tabu pronášejí autority. Jsou-li tyto normy náhodou dobré, povede svědomí člověka k jednání směrem k dobru. Avšak tyto normy se nestaly normami svědomí proto, že jsou dobré, ale proto, že jsou normami autority. Jsou-li špatné, jsou stejnou součástí svědomí. Člověk, který věřil v Hitlera (jako v autoritu), například cítil, že jedná *podle svého svědomí*, i když páchal činy, které byly lidsky odporné. ... Dobré (autoritářské) svědomí vyvolává pocit blaha a bezpečí, protože naznačuje souhlas autority a větší přiblížení se k ní. Špatné (autoritářské) svědomí vyvolává strach a nejistotu, protože jednat proti vůli autority nese s sebou nebezpečí trestu a - co je horší - nebezpečí, že člověk bude autoritou opuštěn. Abychom pochopili plnou váhu posledního tvrzení, musíme pamatovat na charakterovou strukturu autoritářského člověka. Našel vnitřní jistotu tím, že se stal symbiotickou součástí autority, o níž se domnívá, že je větší a silnější než on sám. Dokud je součástí této autority - na úkor vlastní integrity a vlastního růstu - cítí, že má podíl na její síle. Jeho pocit jistoty a identity závisí na této symbióze; být zavržen autoritou znamená *být vržen do prázdna*, stát tvář v tvář hrůze nicotnosti.

Jedním ze zvlášť důležitých aspektů jedinečnosti autority je výsada být jediným, kdo nesleduje vůli jiného, ale kdo sám vůli vnucuje, kdo není prostředkem, ale cílem sám o sobě, *kdo tvoří, ale není vytvářen*. V autoritářské orientaci je síla vůle a tvorba privilegiem autority. Ti, kteří jsou jí poddáni, jsou prostředkem k jejím cílům a v důsledku toho jejím majetkem, používaným pro jejich cíle. Svrchovanost autority se uvádí v pochybnost snahou lidí přestat být věcí a *stát se tvůrci*.

Humanistické svědomí není zvnitřně hlasem autority, kterou si přejeme potěšita které se bojíme znelibit se. Je to náš vnitřní hlas, přítomný v každé lidské bytosti a nezávislý na vnějších sankcích a odměnách. ... Svědomí je takto reakcí sebe sama na sebe sama, je to *hlas našeho pravého já*, které nás volá zpět k sobě, abychom žili produktivně, plně, harmonicky se vyvíjeli - to jest, abychom se *stali tím, čím potenciálně jsme*. Toto svědomí je strážcem naší integrity; je schopností zaručit se sám za sebe, se vši hrdostí a schopností také současně říci „ano“ sám k sobě. ... Avšak naučit se rozumět vzkazům svého vlastního svědomí je velmi těžké hlavně ze dvou důvodů. Abychom mohli naslouchat hlasu svého svědomí, musíme být schopni naslouchat sami sobě - a to je právě to, co dělá většinu lidí v naší kultuře těžkostí. Nasloucháme každému hlasu a každému člověku, ale nenasloucháme sami sobě. Jsme neustále vystaveni hluku názorů a myšlenek, které na nás útočí ze všech stran; filmu, televizi, časopisům, rozhlasu, planému tlachání. Nemohli bychom to udělat lépe, kdybychom si vědomě naplánovali, jak sobě kdykoli znemožnit slyšet sami sebe. Naslouchat sobě samému je ale tak těžké taky proto, že toto umění vyžaduje další schopnost, která se zřídka kdy v moderním člověku vyskytuje: být sám se sebou. Ve skutečnosti se u nás vyvinul strach před stavem, kdy je člověk sám. Dáváme raději přednost nejtriviálnější a dokonce nejprotivnější společnosti, nejnesmyslnější činnosti, než abychom byli sami se sebou. Je to proto, že bychom byli sami sobě tak špatnou společností? ...

(Erich Fromm, 1900-1980, představitel tzv. neopsychoanalýzy, zdůrazňoval filosofické, sociologické, sociokulturní, antropologické ap. souvislosti psychologie, úryvky z knihy Člověk a psychoanalýza, Praha 1967)